

María Dueñas

Het geluid van de nacht

deel 1

UITGEVERIJ

XL

DEVENTER

1

Een schrijfmachine brak mijn levenslot open. Het was een Hispano-Olivetti en wekenlang vormde een etalageruit de scheiding tussen ons. Vanaf nu be- zien, vanaf de balustrade van de verstreken jaren, is het bijna onvoorstelbaar dat een simpel mechanisch voorwerp het vermogen had de loop van een leven te veranderen en in een paar dagen alle uitgestippelde plannen uiteen kon laten spatten. Maar zo was het, en ik kon het gewoon niet voorkomen.

In feite waren het geen grootse plannen die ik des- tijds koesterde. Het ging om voor de hand liggen- de, bijna huiselijke verlangens, in overeenstemming met de coördinaten van de plaats en de tijd waarin ik leefde – een toekomst die binnen mijn bereik lag als ik mijn vingers een beetje uitstreekte. In die da- gen draaide mijn wereld traag rond een paar figuren van wie ik dacht dat ze vast en onvergankelijk wa- ren. Mijn moeder was altijd de meest solide van hen geweest. Ze was naaister en werkte als gezelschap in een atelier met een voornamelijk cliëntèle. Ze was heel er- varen, maar toch was ze altijd een eenvoudige naai- ster in loondienst gebleven, een arbeidster als vele andere vrouwen die tien uur per dag hun nagels en ogen sleten met knippen en naaien, met passen en corrigeren van kledingstukken bestemd voor ander-

mans lichaam en voor blikken zoals die maar zelden op haar vielen. Over mijn vader wist ik destijds maar weinig. Bijna niets. Hij was er nooit geweest en zijn afwezigheid deed me ook niets. Ik was nooit bijzonder nieuwsgierig naar hem geweest, maar op mijn achtste of negende gaf mijn moeder me voorzichtig een paar kruimeltjes informatie. Dat hij een ander gezin had, dat hij niet bij ons kon wonen. Ik werkte die gegevens even haastig en met evenveel tegenzin naar binnen als de laatste lepels van de schrale kikkererwtensoepp met kabeljauw die voor me stond: ik popelde om buiten op het plein te gaan spelen en het leven van die vreemde interesseerde me echt niet.

Ik ben geboren in 1911, in hetzelfde jaar dat onze flamencoster Pastora Imperio trouwde met El Gallo, de stierenvechter; het jaar dat in Mexico Jorge negrete het levenslicht zag en in Europa de schittering doofde van een tijd die de belle époque werd genoemd. In de verte werd het geroffel al hoorbaar van wat de grote Oorlog zou worden en in de Madrileense cafés werden destijds *El Debate* en *El Heraldo* gelezen, terwijl op de podia la chelito de mannen het hoofd op hol bracht door schaamteloos op het ritme van haar ondeugende liedjes te heupwiegen. Koning Alfons XIII kreeg het in dat jaar voor elkaar om tussen zijn minnaressen door zijn vijfde wettige dochter te verwekken. Aan het hoofd van zijn regering stond in-

tussen de liberaal Canalejas, die niet kon bevroeden dat een fanatieke anarchist nog geen jaar later een einde aan zijn leven zou maken door hem twee keer in het hoofd te schieten toen hij voor de etalage van boekhandel San Martín de nieuwste uitgaven stond te bekijken.

Ik groeide op in een tamelijk gelukkige omgeving, weliswaar met meer schaarste dan overvloed, maar zonder grote tekorten of frustraties. Ik werd grootgebracht in een smalle straat van een onvervalste Madrileense volksbuurt, bij de plaza de la Paja, vlak bij het Palacio Real. Op een steenworp afstand van het altijd levendige hart van de stad, in een sfeer van was die te drogen hing, de geur van loog, kakelende buurvrouwen en lome katten in het zonnetje. De lagere school volgde ik in een buurtlokaaltje: we zaten met z'n vieren in bankjes voor twee, met alle leeftijden bij elkaar, om al duwend luidkeels *espronceda's* gedicht 'Het piratenlied' en de tafels op te zeggen. Daar leerde ik lezen en schrijven, rekenen en de namen van de rivieren die op de vergeelde landkaart aan de muur liepen. Op mijn twaalfde was het afgelopen met school en kwam ik als leermeisje in dienst bij het atelier waar mijn moeder werkte. Mijn vanzelfsprekende lot.

Uit de zaak van doña Manuela Godina, de eigenares, kwamen al tientallen jaren de prachtigste kleding-

stukken, voortreffelijk gesneden en vervaardigd, befaamd in heel Madrid. Kleding voor overdag, cocktailjaponnen, mantels en capes waarmee dames van aanzien zouden pronken tijdens hun wandelingen in de Castellana, op de hippodroom en de poloclub Puerta de Hierro, wanneer ze gingen theedrinken in Sakuska en wanneer ze hun luisterrijke kerken bezochten. Niettemin verstreek er enige tijd voor ik werd ingewijd in de geheimen van het naaien. Eerst was ik het meisje voor alles in het atelier: degene die het vuur opporde en de snippers opveegde, degene die de strijkijzers op de kachel verwarmde en buiten adem garen en knopen op de plaza de Poncejos kocht. Het meisje dat de gereedgekomen kleding in grote bruinlinnen hoezen naar voorname woningen moest brengen: mijn lievelingstaak, het plezierigste karweitje van mijn beginnende carrière. Zo leerde ik de portiers en chauffeurs van de mooiste kapitale panden kennen, de dienstmeisjes, huishoudsters en butlers van de rijkste families. Vrijwel zonder zelf gezien te worden sloeg ik de piekfijne dames, hun dochters en echtgenoten gade. En als een stille getuige ging ik hun deftige huizen binnen, aristocratische paleisjes en weelderige woningen in statige, karakteristieke gebouwen. Soms kwam ik niet verder dan de dienstvertrekken en nam iemand van het huispersoneel het pak dat ik kwam brengen in ontvangst;

andere keren spoorden ze me aan naar de kleedkamers te gaan en dan liep ik door de gangen, wierp heimelijk een blik in de salons en verslond met mijn ogen de tapijten, kroonluchters, fluwelen gordijnen en vleugelpiano's, waar soms wel en soms ook niet iemand op speelde, terwijl ik bedacht hoe vreemd het leven in een dergelijk universum moest zijn.

Mijn dagen vergleden vredig in die twee werelden; ik was me niet echt bewust van de verschillen die tussen beide bestonden. Ik liep net zo makkelijk door de brede lanen met rijtuigen en grote toegangspoorten als door mijn eigen buurt met haar waanzinnige netwerk van kronkelige straatjes, altijd vol plassen, afval, geschreeuw van straatventers en schel geblaf van hongerige honden; straten waarin de mensen altijd gehaast voortgingen en waar je je bij de schreeuw 'Water!' maar beter uit de voeten kon maken om niet onder de urinespetters te komen zitten. Ambachtslieden, kleine winkeliers, bedienden en onlangs in de hoofdstad aangekomen dagloners vulden de huurwoningen en gaven mijn buurt haar volksziel. Velen van hen kwamen de wijk praktisch niet uit, tenzij ze ertoe gedwongen waren; mijn moeder en ik gingen daarentegen elke morgen al vroeg op pad en spoedden ons naar de calle Zurbano om daar onze dagelijkse werkzaamheden in het atelier van doña Manuela ter hand te nemen.

Een paar jaar na mijn indiensttreding vonden beide vrouwen dat het tijd werd dat ik leerde naaien. Op mijn veertiende begon ik met het allereenvoudigste: doorslaan, rijgen, lusjes maken. Daarna volgden stikken, zomen en knoopsgaten maken. We zaten op lage rieten stoelen te werken, gebogen over een houten blad op onze schoot waarop het werk rustte. Doña Manuela ontving de cliënten, ze knipte, deed de pasbeurten en het corrigeerwerk. Mijn moeder nam de maten op en zorgde voor de rest; zelf deed ze het moeilijkste naaiwerk en ze verdeelde de andere taken, hield toezicht op de uitvoering ervan en dwong tempo en discipline af aan een klein bataljon arbeidsters, dat bestond uit een half dozijn oudere naaisters, vier of vijf jonge vrouwen en een stel babbelzieke leermeisjes die altijd meer zin hadden in grappen en grollen dan om hard te werken. Sommigen slaagden erin goede naaisters te worden, anderen hadden die capaciteiten niet en waren gedoemd eeuwig de vervelendste klusjes te doen. Ging er een weg, dan nam een ander meteen haar plaats in die rommelige ruimte in, zo volstrekt verschillend van de serene kapitale gevel en de ingetogen lichte salon waar alleen de cliënten mochten komen. Doña Manuela en mijn moeder waren de enigen die van de met saffraankleur beklede muren konden genieten, de enigen die de mahonie meubels mochten gebrui-

ken en over de eiken vloer liepen die wij, de jongste meisjes, met katoenen lappen glimmend opwreven. Alleen zij vingen zo nu en dan de zonnestralen op die door de hoge deurramen van de vier balkons aan de straatzijde binnenvielen. Wij, de rest van de groep, bleven altijd aan de achterkant, in dat vrouwenverblijf waar het 's winters ijskoud en 's zomers bloedheet was, onze werkplaats dus, een sombere achterruimte met slechts twee kleine raampjes die uitkeken op een donkere binnenplaats, en waarin de uren als zuchtjes wind vergleden onder het geneurie van copla's en het geluid van bezige scharen.

Ik leerde vlot. Ik had behendige vingers, die er al snel aan wonden om de naald vast te houden en de stoffen te voelen. Aan afmetingen, delen en vormen. Lengte van hals tot taille, borstomvang, beenlengte. Armsgat, mouwafwerking, biais. Op mijn zestiende leerde ik stoffen te onderscheiden, op mijn zeventiende de kwaliteit en de mogelijkheden ervan te zien. Crêpe de chine, zijden mousseline, georgette, chantillykant. Als in een tredmolen gingen de jaren voorbij: in de herfst maakten we mantels van goede stoffen en mantelpakjes voor het naseizoen, in de lente luchtige japonnen voor lange, ver van ons af staande vakanties aan de Cantabrische kust, het strand La Concha in San Sebastián en El Sardinero in Santander. Ik werd achttien, negentien. Stilaan werd ik ingewijd

in het snijden van de stof en het vervaardigen van de moeilijkste delen. Ik leerde kragen en revers aanzetten, op voorhand zien hoe een kledingstuk viel en afgewerkt moest worden. Ik hield van mijn werk, genoot ervan. Soms vroegen doña Manuela en mijn moeder me mijn mening; ze begonnen vertrouwen in me te krijgen. 'Het meisje heeft het in de vingers en ze heeft er oog voor, Dolores,' merkte doña Manuela eens op. 'Ze is goed, en zal nog beter worden als ze ons niet ontglipt. Voor je het weet is ze beter dan jij.' en mijn moeder ging gewoon door met haar bezigheden, alsof ze haar niet had gehoord. Ik sloeg evenmin mijn ogen van mijn werk op en deed alsof ik niet geluisterd had. Maar steeds keek ik even naar haar en zag toen dat er een flauw glimlachje om haar mond vol spelden speelde.

De jaren verstreken, het leven verstreek. De mode veranderde en het werk in het atelier schikte zich naar wat ze dicteerde. Na de grote Oorlog kwamen de rechte lijnen in zwang, werden korsetten in de ban gedaan en liet men zonder een spoor van schaamte de benen zien. Maar toen de gelukkige jaren twintig ten einde liepen, keerde de taille van de japonnen terug op haar natuurlijke plek, werden de rokken weer langer en de wensen, mouwen en décolletés weer decent. We gingen een nieuw decennium in en er volgden meer veranderingen. Allemaal tegelijk, plotseling,

bijna als een lawine. Ik werd twintig, de Republiek werd uitgeroepen en ik leerde Ignacio kennen. Op een septemberzondag in het Bombillapark, tijdens een gezellig dansfeest met veel naaimeisjes, eeuwige studenten en soldaten met verlof. Hij vroeg me ten dans, maakte me aan het lachen. Na twee weken hadden we het over trouwen.

Wie was Ignacio, wat betekende hij voor me? De man van mijn leven, dacht ik destijds. De rustige jongen in wie ik een goede vader voor mijn kinderen zag. Ik had inmiddels de leeftijd bereikt dat voor eenvoudige meisjes als ik maar weinig andere mogelijkheden overbleven dan het huwelijk. Het voorbeeld van mijn moeder, die me in haar eentje had grootgebracht en daarvoor van zonsopgang tot zonsondergang moest werken, had me nooit aangetrokken. En in Ignacio zag ik de ideale kandidaat om niet in haar voetsporen te treden: iemand met wie ik de rest van mijn volwassen leven kon delen zonder 's ochtends wakker te moeten worden met de smaak van eenzaamheid in mijn mond. Het was geen overstelpende passie die me naar hem voerde, maar wel een intense genegenheid en de zekerheid dat mijn dagen aan zijn zijde zonder grote zorgen of uitschieters zouden verstrijken, met de weldadige zachtheid van een kussen.

Ignacio Montes, zo geloofde ik, was de bezitter van de arm waaraan ik me tijdens talloze wandelingen